

Social Capital in Neighborhoods (SCAN): Een interdisciplinaire studie over online en offline sociaal kapitaal en risicogedrag

WIM HARDYNS^a, KOEN PONNET^b, LIEVEN PAUWELS^c,
MICHEL WALRAVE^d, LIES DE KIMPE^e & THOM SNAPHAAN^f

- ^a Professor, Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal recht, Faculteit Recht en Criminologie, Universiteit Gent (Corresp.: wim.hardyns@ugent.be)
- ^b Professor, Onderzoeksgroep IMEC-MICT, Vakgroep Communicatiewetenschappen, Universiteit Gent
- ^c Professor, Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal recht, Faculteit Recht en Criminologie, Universiteit Gent
- ^d Professor, Onderzoeksgroep MIOS (voorzitter), Departement Communicatiewetenschappen, Universiteit Antwerpen
- ^e Doctoraatsonderzoekster, Onderzoeksgroep IMEC-MICT, Vakgroep Communicatiewetenschappen, Universiteit Gent en Onderzoeksgroep MIOS, Departement Communicatiewetenschappen, Universiteit Antwerpen
- ^f Doctoraatsonderzoeker en assistent, Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal recht, Faculteit Recht en Criminologie, Universiteit Gent

1. INTRODUCTIE

Tussen 2011 en 2015 werd de *'Social capital and Well-being In Neighborhoods in Ghent'* (SWING) studie uitgevoerd (HARDYNS, VYNCKE, PAUWELS & WILLEMS, 2015). Deze studie leverde rijke inzichten op wat betreft de relatie tussen sociaal kapitaal, criminologisch relevante fenomenen (vb. veiligheidsbeleving, slachtofferschap) en gezondheid in een grootstedelijke context (HARDYNS, SNAPHAAN, PAUWELS, VYNCKE & WILLEMS, 2018). In navolging hiervan werd in 2016 een nieuwe interdisciplinaire studie opgezet die tegemoetkomt aan recente maatschappelijke ontwikkelingen, zoals de inbedding van online toepassingen in ons dagelijks leven, en de toenemende onderlinge verwevenheid tussen 'offline' en 'online' criminaliteit. Het *Social Capital in Neighborhoods* (SCAN) project is een interuniversitaire en interdisciplinaire samenwerking tussen drie onderzoeksgroepen: het IRCP (Criminologische Wetenschappen, UGent), imec-mict (Communicatiewetenschappen, UGent) en MIOS (Communicatiewetenschappen, UAntwerpen). In het kader van dit project worden jaarlijks bevolkingsbevragingen met gestructureerde vragenlijsten uitgevoerd in Gentse buurten. Een eerste pilootbevraging werd uitgevoerd in 2016 (zie DE KIMPE, WALRAVE, HARDYNS, PAUWELS & PONNET, 2018) en na evaluatie en bijsturing werd vervolgens in 2018 de eerste afname van de SCAN-studie gelanceerd. In deze methodologische bijdrage zal het *design* van de SCAN-studie beschreven worden. Deze gedetailleerde beschrijving van de toegepaste methodologie heeft als doel inzicht te verschaffen in de gehanteerde procedures van de SCAN-studie, en andere onderzoekers te inspireren en wegwijs te maken in het ontwerpen van interdisciplinaire (en longitudinale) *survey designs*.

2. ACHTERGROND

Binnen het brede domein van de sociale wetenschappen tonen onderzoeksresultaten aan dat socio-economische factoren verband houden met meer succes op school en op het werk, en minder problemen binnen het familielevens (PONNET, WOUTERS, GOEDEMÉ & MORTELMANS, 2016). Niet in het minst blijkt (gepercipieerde) financiële stress funest voor de fysieke en mentale gezondheid van een individu. Diverse mentale gezondheidsproblemen blijken va-

ker voor te komen bij individuen binnen gezinnen met een lager inkomen dan bij individuen binnen gezinnen met een gemiddeld of hoog inkomen (PONNET, 2014; VYNCKE, HARDYNS, PEERSMAN, PAUWELS, GROENEWEGEN & WILLEMS, 2014). Daarnaast blijkt dat adolescenten en volwassenen uit gezinnen met een laag inkomen niet alleen eerder geneigd zijn tot het stellen van offline risicogedrag, zoals agressief gedrag (PONNET, VAN LEEUWEN & WOUTERS, 2014; PONNET, VAN LEEUWEN, WOUTERS & MORTELMANS, 2015), criminaliteit¹ (WIKSTRÖM & TREIBER, 2016) en middelengebruik (QUON & McGRATH, 2015), maar ook vaker overgaan tot het stellen van online risicogedrag, zoals *sexting*, d.w.z. het verzenden van zelfgemaakte expliciete, seksuele teksten, foto's of video's via een digitaal medium (VAN OUYTSEL, VAN GOOL, PONNET & WALRAVE, 2014). Bovendien toont onderzoek, dat zowel risicogedragingen² in online als offline contexten bestudeert, zoals bijvoorbeeld (*cyber*)pesten of (online) gokken, aan dat gedrag in beide contexten sterk gerelateerd is met elkaar (HEMPHILL & HEERDE, 2014; VAN OUYTSEL, PONNET & WALRAVE, 2017; VAN OUYTSEL, PONNET, WALRAVE & TEMPLE, 2016; VAN OUYTSEL, WALRAVE, PONNET & HEIRMAN, 2015; WARDLE, MOODY, GRIFFITHS, ORFORD & VOLBERG, 2011; YBARRA, DIENER-WEST & LEAF, 2007).

Om deze ongelijkheid in (online en offline) risicogedragingen aan te pakken, kan sociaal kapitaal een belangrijke hefboom zijn (HARDYNS, 2012; HARDYNS, VYNCKE, DE BOECK, PAUWELS & WILLEMS, 2016). Het concept 'sociaal kapitaal' wordt vanuit verschillende wetenschappelijke disciplines benaderd, met elk hun eigen theoretische achtergrond (BOURDIEU, 1986; COLEMAN, 1988; PUTNAM, 2000). In deze studie wordt onder sociaal kapitaal het idee verstaan dat sociale netwerken potentiële hulpbronnen vormen voor individuen, gemeenschappen en de samenleving als geheel (PUTNAM, 2000), en dat individuen voordelen halen uit hun sociale relaties (LIN, 2001). Hierbij is het belangrijk op te merken dat er een onderscheid gemaakt kan worden tussen dimensies van sociaal kapitaal op het individueel niveau (vb. sociale steun van individuen) en op het gemeenschapsniveau (vb. sociale cohesie en informele sociale controle in buurten) (LIN, 2001). Zo kunnen buurten met hoge niveaus van sociaal kapitaal meer resistent zijn tegen hoge concentraties van sociale overlast en criminaliteit, wat een gunstig effect kan hebben op de levenskwaliteit van haar buurtbewoners (SAMPSON, 2012). Op individueel niveau stelt sociaal kapitaal individuen in staat om te putten uit persoonlijke hulpbronnen, wat voordelen oplevert zoals informatie en ondersteuning (PUTNAM, 2000).

Interessant is dat ten tijde van PUTNAM's publicatie over sociaal kapitaal (PUTNAM, 2000) het internet nog in de kinderschoenen stond in vergelijking met vandaag en toen nog maar net als studieobject werd aanzien met betrekking tot sociaal kapitaal in het dagelijks leven (BROOKS, HOGAN, ELLISON, LAMPE & VITAK, 2014). Diverse studies uit het afgelopen decennium laten zien dat internetgebruikers die het vermogen en de intentie hebben om gebruik te

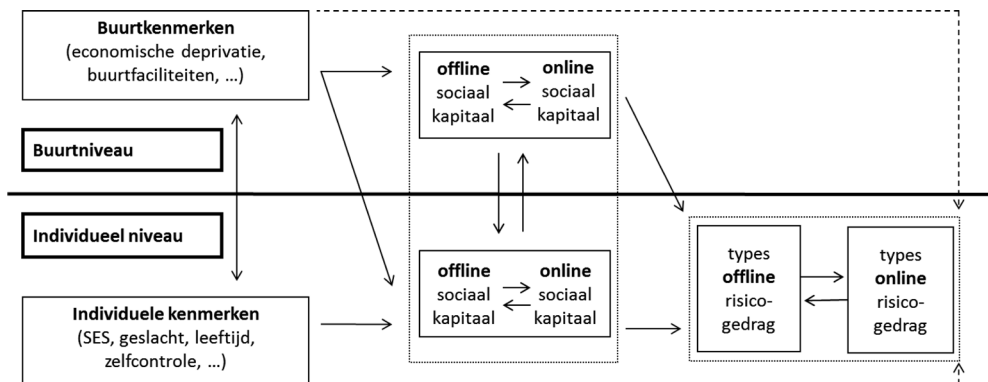
- 1 Zoals WIKSTRÖM en TREIBER (2016) beschrijven, blijft de relatie tussen sociale achterstelling (volgens hen: het relatieve gebrek aan sociale en economische middelen) en criminaliteit een persisterende puzzel voor criminologen. Het hebben van een 'achtergestelde achtergrond' blijkt geen sterke voorspeller voor criminaliteit, maar toch toont onderzoek consistent aan dat personen die het meest frequent criminaliteit plegen inderdaad uit achtergestelde milieus afkomstig zijn. WIKSTRÖM en TREIBER (2016) beschrijven het effect van sociale achterstelling als een van de 'oorzaken van de oorzaken': jongeren die meer achterstelling ervaren thuis en in hun buurt, zullen waarschijnlijk een hogere criminele geneigdheid ontwikkelen en worden meer blootgesteld aan criminogene *settings*.
- 2 In de SCAN-studie onderscheiden we vijf types risicogedragingen (die niet per definitie iedere dataverzameling wave bevaagd worden) die zich zowel offline als online kunnen voordien: (1) seksuele risico's (offline: vb. onveilige seks; online: vb. versturen van seksueel getinte foto's via het internet); (2) gezondheidsrisico's (offline: vb. alcoholgebruik, druggebruik; online: vb. internetverslaving); (3) relationele risico's (offline: vb. pesten; online: vb. *cyberpesten*); (4) economische risico's (offline: vb. vernielen van materiaal; online: vb. fraude bij verkoop op het internet); (5) privacy risico's (offline: vb. gestolen identiteitskaart; online: vb. *phishing*).

maken van sociale netwerksites (SNS's), meer kans hebben om de vruchten te plukken van het opgebouwd sociaal kapitaal (ELLISON, STEINFELD & LAMPE, 2007) en dit geldt niet uitsluitend voor jongere generaties (YU, McCAMMON, ELLISON & LANGA, 2016). Vertrouwen, sociale interactie en gedeelde waarden bepalen de intentie om gebruik te (blijven) maken van bepaalde SNS's, zoals Facebook of Instagram. Het is opmerkelijk dat, gegeven het toenemende belang van SNS's, de onderlinge wisselwerking tussen online en offline sociaal kapitaal en de invloed daarvan op risicogedrag tot op heden slechts beperkte aandacht heeft gekregen in wetenschappelijk onderzoek.

Binnen de sociaalecologische criminologische en sociologische traditie heeft longitudinaal onderzoek op een geaggregeerd niveau buurtkenmerken in verband gebracht met (ecologische concentraties van) risicogedragingen, wat belangrijke inzichten heeft opgeleverd inzake de causale processen die hier aan de orde zijn (BRUNTON-SMITH, 2011; BURSİK, 1984; HARDYNS, PAUWELS & HEYLEN, 2018; PAUWELS, BRUINSMA, WEERMAN, HARDYNS & BERNASCO, 2018; STEENBEEK & HIPPI, 2011). Deze longitudinale studies tonen duidelijk aan dat buurten voortdurend onderhevig zijn aan structurele en procesmatige veranderingen en dat unicausale theorieën en modellen niet in staat zijn om de complexe dynamieken tussen structurele kenmerken en individuele risicogedragingen adequaat weer te geven. Hoewel er een groot aantal trendstudies op buurtniveau bestaat, vormt longitudinaal onderzoek op individueel niveau (d.w.z. hoe veranderende individuele percepties en processen gerelateerd zijn aan de mate van het stellen van risicogedrag over de tijd heen) een hiaat binnen dit onderzoeksdomein.

3. DE SCAN-STUDIE: AANLEIDING EN DOELSTELLINGEN

De centrale doelstelling van de SCAN-studie is om na te gaan hoe online en offline sociaal kapitaal is geassocieerd met online en offline risicogedragingen. Deze studie beoogt de huidige inzichten met betrekking tot online en offline sociaal kapitaal, online en offline risicogedrag, en de interacties tussen deze concepten te verrijken. Figuur 1 geeft een schematisch overzicht van het conceptueel model met daarin de belangrijkste associaties, gekoppeld aan de vooropgestelde doelen die onderstaand worden besproken.

FIGUUR 1. CONCEPTUEEL MODEL SCAN-STUDIE

Concreet beoogt de studie tegemoet te komen aan twee beperkingen in bestaand onderzoek, namelijk (1) enerzijds de eenzijdige focus op risicogedrag binnen één context en (2)

anderzijds de *single-level* benadering die vaak wordt gehanteerd bij het bestuderen van sociaal kapitaal. De eerstgenoemde beperking heeft betrekking op de vaststelling dat in voorgaand onderzoek voornamelijk gefocust wordt op de determinanten van ofwel online risicogedragingen, ofwel van offline risicogedragingen. Dit terwijl in verschillende studies reeds werd aangetoond dat individuen, en zeker adolescenten, die offline risicogedrag stellen ook vaak online risicogedrag stellen (HEMPHILL & HEERDE, 2014; LU, VAN OUYTSEL, WALRAVE, PONNET & TEMPLE, 2018; VAN OUYTSEL, PONNET & WALRAVE, 2014; VAN OUYTSEL, TORRES, et al., 2017; WARDLE et al., 2011). De enkelvoudige benadering van risicogedragingen is verouderd, vanwege de hedendaagse sterke verwevenheid van gedrag in een online en offline context. Dit samengaan van risicogedragingen kan worden gedreven door een algemene onderliggende geneigdheid tot het stellen van risicogedrag (GOERZIG, 2016). De focus op deze geneigdheid tot risicogedrag erkent de invloed van persoonlijkheids- en gedragsmatige factoren op het individueel niveau. Daarnaast kan een risicovolle levensstijl (d.w.z. vrijetijdsbesteding³) het risico op ouderschap en/of slachtofferschap verhogen (PAUWELS & HARDYNS, 2016A; PAUWELS & HARDYNS, 2016B; PAUWELS & SVENSSON, 2011; VAN OUYTSEL et al., 2016). De overlap tussen slachtofferschap en ouderschap wordt in de literatuur vaak aangehaald als de '*victim-offender overlap*' (JENNINGS, PIQUERO & REINGLE, 2012) en blijkt eveneens te bestaan binnen een online omgeving (WEULEN KRANENBARG, HOLT & VAN GELDER, 2017).

Daarnaast beoogt de studie de wisselwerking tussen omgevingskenmerken en individuele kenmerken in kaart te brengen, om zo bij te dragen aan een beter inzicht in de determinanten van online en offline risicogedragingen. Ondanks dat er theoretische en empirische ondersteuning bestaat voor de aanwezigheid van zowel een individuele als een collectieve dimensie van sociaal kapitaal, worden de gemeenschapsinvloeden grotendeels genegeerd door theorieën die focussen op de individuele dimensie, terwijl de gemeenschapsgeoriënteerde theorieën dan weer de individuele invloeden minimaliseren. Deze theoretische tweedeling wordt als niet constructief beschouwd: het is aannemelijk dat sociaal kapitaal een invloed heeft op risicogedrag, zowel op een individueel als op een collectief niveau (KAWACHI, SUBRAMANIAN & KIM, 2008).

In de SCAN-studie wordt bovendien rekening gehouden met de verscheidenheid van risicogedragingen door te focussen op verschillende, specifieke types van zowel online als offline risicogedragingen. Hiermee wordt beoogd een diepgaand inzicht te verschaffen in welke specifieke risicogedragingen gerelateerd zijn aan bepaalde niveaus van online en offline sociaal kapitaal. Onderzoek naar offline sociaal kapitaal heeft aangetoond dat de aanwezigheid van sociaal kapitaal positief gerelateerd is aan sociale uitkomsten, zoals het fysiek en mentaal welzijn van individuen (HARDYNS et al., 2015; HARDYNS et al., 2016) en veiligere en gezondere buurten (RUIJSBROEK, DROOMERS, GROENEWEGEN, HARDYNS & STRONKS, 2015; RUIJSBROEK, DROOMERS, HARDYNS, GROENEWEGEN & STRONKS, 2016; RUIJSBROEK et al., 2017). Tot op heden ontbreekt het aan onderzoek dat de relatie bestudeert tussen online en offline sociaal kapitaal enerzijds en specifieke vormen van online en offline risicogedrag anderzijds. De SCAN-studie beoogt de verschillende dimensies van online en offline sociaal kapitaal te ontrafelen in relatie tot risicogedragingen in verschillende contexten.

3 Het gaat om drie W's: 'waar' men de vrije tijd doorbrengt (vb. plaatsen met een hoge signaalfunctie dat regelovertreding getolereerd wordt), met 'wie' men de vrije tijd doorbrengt (vb. *peers*) en 'wat' men doet (vb. overmatig alcoholgebruik).

4. METHODOLOGIE EN ONDERZOEKSONTWERP

Om deze centrale doelstellingen te bereiken, worden data verzameld aan de hand van representatieve bevolkingsbevragingen, waarvan de eerste bevraging is afgenomen in oktober en november 2018 ($n = 1.753$). Het onderzoeksontwerp is gebaseerd op het ontwerp dat eerder werd toegepast in de SWING-studie (HARDYNS et al., 2015), en werd, na een pilootstudie in 2016 (DE KIMPE et al., 2018), verder verfijnd.

4.1. De stedelijke context: Gent

De dataverzameling vindt plaats aan de hand van een representatieve steekproef van buurten in Gent met een minimale populatie van 200 inwoners. Deze minimumvereiste wordt vooropgesteld gezien een voldoende grote populatie per buurt nodig is om stabiele metingen van buurtkenmerken te bekomen (PAUWELS, 2002). Gent is qua inwonersaantal de op één na grootste fusiegemeente van België met ongeveer 260.000 inwoners in 2018. Met een oppervlakte van bijna 158 m² heeft Gent een bevolkingsdichtheid van 1.643 inwoners per km² (Stad Gent, 2018).

4.2. De steekproef van buurten

De data in deze studie worden verzameld op buurtniveau. Een buurt wordt in deze studie geoperationaliseerd als een statistische sector. Statistische sectoren zijn territoriale basiseenheden die werden gecreëerd door de Algemene Directie Statistiek (voormalig Nationaal Instituut voor de Statistiek) (Statbel, 2017). Dit is het laagste niveau waarop data met betrekking tot demografische, sociale en economische indicatoren systematisch worden geadministreerd in België.

In totaal bestaat Gent uit 201 statistische sectoren, waarvan er 147 in aanmerking komen voor de huidige studie op basis van een inwonersaantal van minimaal 200 (Stad Gent, 2018). Tijdens de eerste dataverzamelingsfase van de SCAN-studie werden inwoners uit 50 van deze buurten of statistische sectoren bevestigd (zie Figuur 2 voor een weergave van de geselecteerde buurten) door middel van een Nederlandstalige gestructureerde vragenlijst. De buurten gebruikt in de huidige studie werden geselecteerd op basis van een gestratificeerde selectieprocedure. De volgende criteria werden gehanteerd om de buurten te selecteren⁴:

- enkel statistische sectoren van 200 inwoners of meer: om stabiele maten betreffende de buurtkenmerken te bekomen, alsook om de anonimiteit van de bevestigde inwoners te kunnen verzekeren;
- een representatieve verdeling op basis van de bevolkingsdichtheid;
- een representatieve verdeling op basis van het aantal buurten met een verhoogd kansarmoederisico volgens de dynamische analyse van de buurten in moeilijkheden (VANDERMOTTEN et al., 2006)⁵.

4 Er werd in het kader van de eerste dataverzamelingsfase van de SCAN-studie zoveel mogelijk vermeden om buurten in de steekproef op te nemen die rechtstreeks aan elkaar grenzen.

5 Deze indeling van buurten door VANDERMOTTEN et al. (2006) is gebaseerd op data van 2001. In het kader van deze studie werd de validiteit van deze data nagegaan en de tweedeling (buurten met verhoogd armoederisico enerzijds en buurten zonder verhoogd armoederisico anderzijds) blijkt, op basis van de welvaartsindex van 2015 (Stad Gent, 2018), nog altijd actueel.

FIGUUR 2. GEOGRAFISCHE SPREIDING VAN DE 50 GESELECTEERDE BUURTEN

Deze data op buurtniveau worden verrijkt met externe data van (hoofdzakelijk) overheidsinstanties, zoals Stad Gent en Lokale Politie Gent. Hierdoor wordt een veelheid van sociale en structurele indicatoren aan de database gekoppeld, zoals demografische (vb. geslacht, leeftijd, gezinssamenstelling, residentiële mobiliteit), structurele (vb. bevolkingsdichtheid, aandeel groen in de buurt), socio-economische (vb. concentraties van etnische minderheden, inkomensongelijkheid, werkloosheid en het gemiddeld inkomen) en andere indicatoren (vb. gebaseerd op politieke criminaliteitsdata, data met betrekking tot gezondheid).

4.3. De steekproef van buurtbewoners

De data op individueel niveau zijn gebaseerd op een gestratificeerde steekproef. De steekproef is samengesteld op basis van een steekproeftrekking uit het bevolkingsregister die plaatsvond in 2018. Voor de eerste afname van de SCAN-studie werd een steekproef gehan-

teerd van 40 respondenten per buurt (50 buurten, $n = 2.000$)⁶ gezien dit ons toelaat om ecologisch betrouwbare maten te bekomen (RAUDENBUSH & SAMPSON, 1999). Deze steekproef is representatief voor de samenstelling van de desbetreffende buurt en gestratificeerd naar geslacht (man, vrouw), leeftijd (in zes categorieën: 16-24, 25-34, 35-44, 45-54, 55-64, ≥ 65 jaar) en nationaliteit (Belgische, niet-Belgische). Voor iedere geselecteerde respondent in de steekproef werden vijf reserverespondenten geselecteerd met dezelfde achtergrondkenmerken (d.w.z. geslacht, leeftijd en nationaliteit). Deze reserverespondenten worden respectievelijk gecontacteerd na drie onsuccesvolle huisbezoeken, na een weigering tot deelname of wanneer de respondent niet voldoet aan de vooropgestelde inclusiecriteria (zoals voldoende kennis van de Nederlandse taal). Voorafgaand aan het eerste huisbezoek ontvangen de geselecteerde respondenten en de eerste reserverespondenten een informatiebrief waarin het doel van de studie wordt toegelicht. Hierbij worden de deelnemers geïnformeerd over de manier waarop met de onderzoeksdata omgegaan wordt en hoe de daaraan gerelateerde privacybescherming toegepast wordt.

Buurtbewoners komen in aanmerking voor deelname aan het onderzoek als ze voldoen aan onderstaande inclusiecriteria:

- ouder zijn dan 16 jaar;
- voldoende kennis hebben van het Nederlands om het afnemen van de vragenlijst mogelijk te maken;
- bereid zijn om vrijwillig deel te nemen aan de studie;
- woonachtig zijn in een van de 50 Gentse buurten die werden geselecteerd;
- niet wonen in een residentiële setting (bijvoorbeeld in een woonzorgcentrum, tehuis voor personen met een beperking, gevangenis).

4.4. De dataverzamelingswave van 2018

De bevolkingsbevraging in het kader van de SCAN-studie wordt *face-to-face* uitgevoerd op basis van een Nederlandstalige gestructureerde online vragenlijst, opgesteld in Qualtrics®. In 2018 werd deze vragenlijst afgenomen door 270 studenten Communicatiewetenschappen en 231 studenten Criminologische Wetenschappen (beide van de UGent) in het kader van hun veldwerk binnen kwantitatief-methodologische opleidingsonderdelen. Na een uitgebreide interviewertraining met betrekking tot de SCAN-studie en de gehanteerde vragenlijst, alsook met ondersteuning van theoretische colleges met betrekking tot survey-methodologie, werden de studenten ingedeeld in groepen. Er waren steeds twee groepen verantwoordelijk voor de bevraging van buurtbewoners in één buurt, waarbij elke groep 20 buurtbewoners bevroeg.

De vragenlijsten werden afgenomen tijdens huisbezoeken aan de geselecteerde buurtbewoners. De online vragenlijst werd geprogrammeerd in Qualtrics® en afgenomen middels een mobiel apparaat, zoals een smartphone, tablet of laptop van de interviewer. Het gebruik van een online hulpmiddel om de vragenlijst af te nemen heeft diverse voordelen ten opzichte van een schriftelijke (PAPI – *Paper & Pencil*) vragenlijst. De mobiele afname leidt tot een grotere efficiëntie in de dataverwerking, elimineert codeerfouten, personaliseert de vragenlijsten op basis van vlottere *routing* en verschaft transparantie met betrekking tot de duur van het interview en het moment van bevraging.

6 De respons kan per dataverzamelingswave verschillen. Zoals eerder vermeld, werden in de dataverzamelingswave in 2018 1.753 respondenten bevroegd.

De bevraging is opgedeeld in een mondeling gedeelte en een privé gedeelte dat door de respondent wordt ingevuld. De interviewer start met het mondeling gedeelte, waarbij de respondent rechtstreeks bevraged wordt door de interviewer in een persoonlijk gesprek aan de hand van een gestructureerde vragenlijst. Het tweede deel van de vragenlijst bevat eerder gevoelige vragen of vragen waarbij de respondent de antwoorden mogelijk liever niet wil delen met de interviewer, zoals vragen met betrekking tot inkomen of online en offline risicogedrag. Dit tweede deel wordt dan ook ingevuld door de respondent zelf. Op die manier wordt het geven van sociaal wenselijke antwoorden beperkt tot een minimum. De interviewer blijft steeds in de buurt voor eventuele praktische ondersteuning of om verduidelijking te verschaffen waar nodig. Ter ondersteuning van het interview worden twee bijkomende hulpmiddelen aangeleverd:

- (1) toonkaarten, waarop de relevante antwoordcategorieën per meerkeuzevraag die in het mondelinge deel van de vragenlijst aan bod komt visueel worden weergegeven. De interviewer toont steeds de toonkaart met de relevante antwoordcategorieën bij de desbetreffende meerkeuzevraag, teneinde de respondent niet te belasten met het memoriseren van de antwoordmogelijkheden en dus de kwaliteit van de gegeven antwoorden te verhogen;
- (2) een geografische kaart van de desbetreffende buurt en diens afbakening, zodat de respondent een duidelijk beeld krijgt van wat er met 'de buurt' wordt bedoeld in de vragen die peilen naar (percepties van) buurtkenmerken.

De vragenlijst anno 2018

Onderstaand worden de thema's van de vragenlijst die werd gebruikt tijdens de dataverzamelingswave van 2018 weergegeven, conform de chronologische volgorde waarin zij bevraged werden. Achter de thema's wordt, indien relevant, vermeld welke concepten (onder andere) bevraged werden binnen dat thema.

- Mondeling deel:
 - de buurt (vb. *collective efficacy* of collectieve weerbaarheid, sociale overlast, tevredenheid straatverlichting);
 - veiligheid offline (mijddedrag en risicoperceptie);
 - sociale relaties (grootte sociaal netwerk en sociale steun);
 - online sociale relaties en internetgebruik (vb. internet- en SNS-gebruik, digitale stress);
 - veiligheid online (angst voor specifieke types van *cybercriminaliteit*);
 - achtergrondkenmerken (geslacht, nationaliteit, gezinssamenstelling).
- Privé deel:
 - achtergrondkenmerken (socio-economische factoren, zoals netto-gezinsinkomen en gepercipieerde financiële stress);
 - levenstevredenheid;
 - moraliteit, zelfcontrole en *fear of missing out*;
 - offline slachtofferschap en risicogedrag (vb. slachtofferschap, zelfgerapporteerd daderschap en risicogedrag zoals gebruik van doping en gokgedrag);
 - online slachtofferschap en risicogedrag (vb. tijdsbesteding online (risico-)activiteiten, slachtofferschap voor specifieke types van *cybercriminaliteit*);
 - online veiligheidsmaatregelen (vb. *coping*strategieën in de online omgeving, met routing gespecificeerd op basis van de eerder aangeduide vormen van slachtofferschap die werden ervaren door het individu).

De responsgraad in 2018

De responsgraad van de dataverzameling van 2018 bedraagt 87,65%. Deze berekening baseert zich op het valide aantal afgenomen enquêtes (N=1.753), afgezet tegen het aantal beoogde enquêtes (N=2.000). Over het aantal contactpogingen kunnen geen betrouwbare uitspraken worden gedaan, gezien de betrouwbaarheid en volledigheid van geregistreerde contactpogingen niet te verifiëren zijn. Op basis van de ruwe data die voorhanden zijn, wordt ingeschat dat er bij benadering 10.360 contactpogingen ondernomen werden. In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de beoogde en effectieve verdeling van de respons, ingedeeld naar verschillende achtergrondkenmerken van de respondenten.

TABEL 1. BEOOGDE EN EFFECTIEVE VERDELING VAN DE RESPONS NAAR ACHTERGRONDKENMERK

Achtergrondkenmerk	Categorie	Beoogde verdeling	Effectieve verdeling
Geslacht	Man	49,15%	49,40%
	Vrouw	50,85%	50,60%
Nationaliteit	Belgische	91,00%	93,00%
	Niet-Belgische	9,00%	7,00%
Leeftijd	16-24	12,4%	12,7%
	25-34	20,3%	19,6%
	35-44	16,6%	16,5%
	45-54	15,8%	15,9%
	55-64	14,0%	14,3%
	65+	21,05%	21,1%

4.5. Ethische overwegingen

Voor de uitvoering van deze studie werd ethische goedkeuring verkregen van de Ethische Commissie van de faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen van de UGent (dossiernummer 2018-25). In het ethisch dossier werd uitvoerig aandacht besteed aan enkele gevoelige aspecten waarmee rekening gehouden moet worden bij de uitvoering van de dataverzameling en de daaropvolgende verwerking van de data.

Allereerst worden respondenten vooraf uitgenodigd tot deelname aan de studie aan de hand van een informatiebrief die zij thuis ontvangen. Deze brief bevat informatie over de opzet van de studie, de geldende privacy-bepalingen en de contactinformatie van de verantwoordelijke onderzoekers. Wanneer de studenten vervolgens contact opnemen met de respondenten, wordt de studie nogmaals toegelicht en wordt aan de respondenten gevraagd of zij bereid zijn deel te nemen. Ook bij de officiële start van de vragenlijst wordt benadrukt dat enkel wanneer zij verder gaan, zij vrijwillig deelnemen aan de studie. Zij kunnen hun medewerking op elk moment terugtrekken, zowel tijdens als na afloop van de bevraging.

Geselecteerde respondenten of één van hun vijf reserves worden bevraagd tijdens een huisbezoek. Om ervoor te zorgen dat deze persoonlijke informatie niet rechtstreeks gelinkt kan worden aan de ingevulde vragenlijst, wordt gebruikgemaakt van pseudonimisering aan de hand van een identificatienummer. Dit nummer wordt tijdens en na de dataverzameling enkel gebruikt ter verificatie van eventuele fouten.

Studenten krijgen enkel de gegevens te zien van de respondenten waar zij verantwoordelijk voor zijn (d.w.z. 20 geselecteerde respondenten en hun respectievelijke reserves). Bovendien wordt na het mondeling gedeelte een deel van de vragen privé ingevuld door de respondent. Dit zorgt ervoor dat de vragenlijst door de respondent zelf wordt beëindigd, waarna de antwoorden worden opgeslagen in de Qualtrics® database. Studenten hebben aan het einde van de survey dus geen inzage meer in de door de respondent gegeven antwoorden. Enkel de betrokken onderzoekers kunnen de verzamelde gegevens inkijken in de online gebruikersinterface van de Qualtrics® database.

5. DISCUSSIE

De SCAN-studie beoogt zowel academici als beleidsmakers te informeren over de huidige stand van zaken met betrekking tot de verschillende interacties tussen online en offline sociaal kapitaal en online en offline risicogedrag. De verzamelde data zullen gebruikt worden om inzicht te krijgen in veronderstelde verbanden tussen online en offline sociaal kapitaal enerzijds en online en offline risicogedragingen anderzijds.

Het is de ambitie van het SCAN-project om zowel op theoretisch als op maatschappelijk niveau een belangrijke bijdrage te leveren. Allereerst is het ons doel om zowel theoretische als empirische inzichten te verwerven in de overlap die bestaat tussen de online en offline contexten waarin mensen zich in de huidige maatschappij voortbewegen. Gezien reeds is bewezen dat risicogedrag binnen de online en offline wereld wel degelijk gelieerd zijn (vb. HEMPHILL & HEERDE, 2014; VAN OUYTSEL et al., 2017; WARDLE et al., 2011; YBARRA, DIENER-WEST & LEAF, 2007), is het dus van belang om deze contexten niet langer als afzonderlijk te beschouwen en te bestuderen. Door specifiek te focussen op online en offline risicogedrag en online en offline sociaal kapitaal en hun onderlinge verwevenheid, trachten we hieraan tegemoet te komen. De verworven inzichten op basis van deze studie zullen ons toelaten beter te begrijpen hoe online en offline sociaal kapitaal elkaar kunnen aanvullen en/of ondermijnen, en hoe deze gelinkt kunnen worden aan het uitvoeren van diverse risicogedragingen. Hiermee zal een belangrijke hiaat binnen de bestaande literatuur opgevuld worden. Bovendien zullen – door de *multilevel* aanpak van deze studie – niet alleen uitspraken gedaan kunnen worden over de onderliggende verwevenheid van de bestudeerde concepten op een individueel niveau, maar zal dit ook mogelijk zijn op buurtniveau. Risicogedrag en sociaal kapitaal op individueel en buurtniveau zullen hierdoor met elkaar in verband kunnen worden gebracht.

Wat de maatschappelijke valorisatie van het onderzoek betreft, zullen deze inzichten in de eerste plaats heel concreet de onderzochte stad, Gent, toelaten om te identificeren waar zich binnen de stad eventuele problemen of kwetsbaarheden concentreren. Beleidsmedewerkers zullen inzicht krijgen in hoe het sociaal weefsel van de stad er vandaag uitziet en hoe dit is gerelateerd aan verschillende risicogedragingen en problematieken (vb. fysieke en sociale overlast, online/offline slachtofferschap) waar de inwoners mee geconfronteerd worden. Door de informatie die op buurtniveau verzameld wordt, zal op dit niveau aan mogelijke oplossingen gewerkt kunnen worden. Daarnaast laat deze studie toe kwetsbare individuen te identificeren en de determinanten en de gevolgen van hun sociaal kapitaal en risicogedrag in kaart te brengen. Ook dit biedt de mogelijkheid om preventie-initiatieven op poten te zetten die specifiek afgestemd zijn op de noden van deze personen.

Naast verschillende troeven brengen de opzet en het onderzoeksontwerp van deze studie ook enkele beperkingen met zich mee. Allereerst laat de strikt kwantitatieve benadering toe

om op grote schaal resultaten te verzamelen, te kwantificeren en met elkaar te vergelijken, maar dit levert geen kennis op over de gedachtegang en individuele ervaringen van de bevroegde buurtbewoners, hetgeen kwalitatieve benaderingen wel zouden toelaten. Door het gebruik van een kwantitatieve gestructureerde vragenlijst is het bovendien niet mogelijk om rechtstreeks gedrag en emoties te meten. Deze methode limiteert ons tot het meten van percepties en vertrouwt op waarheidsgetrouwe zelfrapportage. Gezien de vertrouwelijke aard van bepaalde vragen (vb. inkomen, risicogedrag, ouderschap) is sociale wenselijkheid niet volledig uit te sluiten. Deze mogelijkheid trachten we echter tot een minimum te beperken door deze onderwerpen apart te bevragen in een persoonlijk luik van de vragenlijst dat nadien niet meer kan worden ingekeken door de interviewer.

Daarnaast moet er ook rekening mee gehouden worden dat de gebruikte vragenlijst in het Nederlands is opgesteld. Eén van de inclusievoorwaarden voor participanten in dit onderzoek is dan ook dat de respondent voldoende kennis heeft van het Nederlands om de vragenlijst te begrijpen en in te vullen. Hierdoor kunnen niet-Nederlandstalige inwoners van Gent echter niet deelnemen aan de studie en worden de percepties en attitudes van deze belangrijke groep personen niet mee in rekening genomen. Deze beperking moet erkend worden bij de interpretatie van de onderzoeksresultaten.

Tot slot wordt er voor deze studie gewerkt met een online vragenlijst. Hiervoor werd geselecteerd omdat dit een meer flexibele aanpak mogelijk maakt dan wanneer een vragenlijst op papier wordt gehanteerd. Zo kan het verloop van de vragenlijst volledig afgestemd worden op basis van de antwoorden van de respondenten (via routingvragen), kan het verloop van dataverzameling nauwgezet gemonitord worden, en kan ook de verwerking van de resultaten vereenvoudigd worden. Toch moet er rekening gehouden worden met het mogelijk afschrikkend effect dat een digitale vragenlijst op sommige respondenten kan hebben, zoals individuen die slechts een beperkte set aan digitale vaardigheden en kennis hebben. Mogelijk kunnen zij uit onzekerheid over hun eigen digitale vaardigheden weigeren deel te nemen, of kunnen zij meer fouten maken bij het persoonlijk invullen van het tweede deel van de vragenlijst. Er wordt getracht deze beperking zoveel mogelijk op te vangen door de interviewer tijdens het mondelinge deel zelf de digitale vragenlijst te laten invullen en door de optie tot assistentie te bieden in het tweede deel van de bevraging.

Dankzij bovenstaande tegemoetkomingen aan de beperkingen van ons onderzoeksdesign, zal deze studie de mogelijk bieden om zowel op maatschappelijk als theoretisch niveau ons begrip van sociaal kapitaal en risicogedrag te verbeteren, zowel in een offline als online context. Het is dan ook de ambitie van het onderzoeksteam de dataverzameling in het kader van de SCAN-studie verder uit te breiden, zowel door het verzamelen van individuele gegevens, het bevragen van bijkomende buurten, als het includeren van nieuwe en actuele fenomenen in de vragenlijst.

REFERENTIES

- BOURDIEU, P. (1986). The forms of capital. In J. G. RICHARDSON (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp.241-260). New York: Greenwood.
- BROOKS, B., HOGAN, B., ELLISON, N., LAMPE, C., & VITAK, J. (2014). Assessing structural correlates to social capital in Facebook ego networks. *Social Networks*, 38, 1-15.
- BRUNTON-SMITH, I. (2011). Untangling the relationship between fear of crime and perceptions of disorder: Evidence from a longitudinal study of young people in England and Wales. *British Journal of Criminology*, 51(6), 885-899.

- BURSIK, R.J. (1984). Urban dynamics and ecological studies of delinquency. *Social Forces*, 63, 393–413.
- COLEMAN, J.S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94 (Supplement), 95–120.
- DE KIMPE, L., WALRAVE, M., HARDYNS, W., PAUWELS, L. J. R., & PONNET, K. (2018). You've got mail! Explaining individual differences in becoming a phishing target. *Telematic and Informatics*, 35(5), 1277–1287.
- ELLISON, N. B., STEINFELD, C., & LAMPE, C. (2007). The benefits of Facebook “friends”: Social capital and college students' use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(4), 1143–1168.
- GOERZIG, A. (2016). Adolescents' experience of offline and online risks: Separate and joint propensities. *Computers in Human Behavior*, 56, 9–13.
- HARDYNS, W. (2012). Collective efficacy and fear of crime in the Flemish region. Looking back on the results and a preview of additional research. In P. PONSAERS (Ed.), *Social analysis of security. Financial, economic and ecological crime, crime (in)security and (dis)trust, public and private policing* (pp. 167–202). The Hague: Eleven International Publishing.
- HARDYNS, W., PAUWELS, L.J.R., & HEYLEN, B. (2018). Within-individual change in social support, perceived collective efficacy, perceived disorder and fear of crime: Results from a two-wave panel study. *British Journal of Criminology*, 58(5), 1254–1270.
- HARDYNS, W., SNAPHAAN, T., PAUWELS, L. J. R., VYNCKE, V., & WILLEMS, S. (2018). A multilevel analysis of collective efficacy, neighborhood disorder, and individual social capital on avoidance behavior. *Crime & Delinquency*, Online First.
- HARDYNS, W., VYNCKE, V., DE BOECK, A., PAUWELS, L. J. R., & WILLEMS, S. (2016). Are collective efficacy, disorder and social support associated with one's quality of life? Evidence from the multi-level SWING study in Belgium. *Applied Research in Quality of Life*, 11(3), 739–756.
- HARDYNS, W., VYNCKE, V., PAUWELS, L. J. R., & WILLEMS, S. (2013). *The Social capital and Well-being In Neighbourhoods in Ghent (SWING) survey: Technical report wave 1*. Onuitgegeven technisch rapport.
- HARDYNS, W., VYNCKE, V., PAUWELS, L. J. R., & WILLEMS, S. (2015). Study protocol: SWING – Social capital and Well-being In Neighborhoods in Ghent. *International Journal for Equity in Health*, 14, 1–10.
- HEMPHILL, S. A., & HEERDE, J. A. (2014). Adolescent predictors of young adult cyberbullying perpetration and victimization among Australian youth. *Journal of Adolescent Health*, 55(4), 580–587.
- JENNINGS, W. G., PIQUERO, A. R., & REINGLE, J. M. (2012). On the overlap between victimization and offending: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, 17(1), 16–26.
- KAWACHI, I., SUBRAMANIAN, S. V., & KIM, D. (2008). *Social capital and health*. New York: Springer Science.
- LIN, N. (2001). *Social capital: A theory of social structure and action*. New York: Cambridge University Press.
- LU, Y., VAN OUYTSEL, J, WALRAVE, M., PONNET, K., & TEMPLE, J. (2018). Cross-sectional and temporal associations between cyber dating abuse victimization and mental health and substance use outcomes. *Journal of Adolescence*, 65, 1–5.
- PAUWELS, L. J. R. (2002). *De ene buurt is de andere niet: Exploratie van mogelijkheden tot contextualisering van geregistreeerde criminaliteit op buurtniveau*. Brussel: VUBPress.
- PAUWELS, L. J. R., BRUINSMA, G. J. N., WEERMAN, F. M., HARDYNS, W., & BERNASCO, W. (2018). Research on neighborhoods in European cities. In G. BRUINSMA & S. D. JOHNSON (Eds.), *The Oxford Handbook of Environmental Criminology* (pp. 345–377). Oxford: Oxford University Press.

- PAUWELS, L. J. R., & SVENSSON, R. (2011). Exploring the relationship between offending and victimization: What is the role of risky lifestyles and low self-control? A test in two urban samples. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 17(3), 163-177.
- PAUWELS, L. J. R., & HARDYNS, W. (2016a). *Problematic youth group involvement as situated choice. Testing an integrated conditions-controls-exposure model*. Den Haag: Eleven International Publishing.
- PAUWELS, L. J. R., & HARDYNS, W. (2016b). Micro-place conditions and social, personal and situational control mechanisms: Testing an integrated theory of gang membership in Belgium. In C.L. MAXSON & F.-A. ESBENSEN (Eds.), *Gang transitions and transformations in an international context* (pp. 65-94). New York: Springer.
- PONNET, K. (2014). Financial stress, parent functioning and adolescent problem behavior: An actor-partner interdependence approach to family stress processes in low-, middle-, and high-income families. *Journal of Youth and Adolescence*, 43(10), 1752-1769.
- PONNET, K., VAN LEEUWEN, K., & WOUTERS, E. (2014). Examining mediating pathways between financial stress of mothers and fathers and problem behaviour in adolescents. *Journal of Family Studies*, 20(1), 66-78.
- PONNET, K., VAN LEEUWEN, K., WOUTERS, E., & MORTELMANS, D. (2015). A family system approach to investigate family-based pathways between financial stress and adolescent problem behavior. *Journal of Research on Adolescence*, 25(4), 765-780.
- PONNET, K., WOUTERS, E., GOEDEME, T. & MORTELMANS, D. (2016). Family financial stress, parenting and problem behavior in adolescents: an actor-partner interdependence approach. *Journal of Family Issues*, 37(4), 574-597.
- PUTNAM, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schuster.
- QUON, E. C., & McGRATH, J. J. (2015). Community, family, and subjective socioeconomic status: Relative status and adolescent health. *Health Psychology*, 34(6), 591-601.
- RAUDENBUSH, S. W., & SAMPSON, R. J. (1999). Ecometrics: Toward a science of assessing ecological settings, with application to the systematic social observation of neighborhoods. *Sociological Methodology*, 29(1), 1-41.
- RUJSBROEK, A., DROOMERS, M., GROENEWEGEN, P., HARDYNS, W., & STRONKS, K. (2015). Social safety, self-rated general health and physical activity: changes in area crime, area safety feelings, and the role of social cohesion. *Health & Place*, 31, 39-45.
- RUJSBROEK, A., DROOMERS, M., HARDYNS, W., GROENEWEGEN, P., & STRONKS, K. (2016). The interplay between neighbourhood characteristics: The health impact of changes in social cohesion, disorder and unsafety feelings. *Health & Place*, 39, 1-8.
- RUJSBROEK, A., MOHNEN, S.M., DROOMERS, M., KRUIZE, H., GIDLOW, C., GRAŽULEVIČIENE, R., ... GROENEWEGEN, P.P. (2017). Neighbourhood green space, social environment and mental health: An examination in four European cities. *International Journal of Public Health*, online first.
- SAMPSON, R. (2012). *Great American city. Chicago and the enduring neighborhood effect*. Chicago: University of Chicago Press.
- Stad Gent (2018). Gent in Cijfers. Verkregen op 1 juni 2019, via <https://gent.buurtmonitor.be/>.
- Statbel (2017). Statistische sectoren. Verkregen op 1 juni 2019, via <https://statbel.fgov.be/nl/over-statbel/methodologie/classificaties/statistische-sectoren>.
- STEENBEEK, W., & HIPP, J.R. (2011). A longitudinal test of social disorganization theory: Feedback effects among cohesion, social control, and disorder. *Criminology*, 49, 833-871.
- VAN OUYTSEL, J., PONNET, K., & WALRAVE, M. (2014). The associations between adolescents' consumption of pornography and music videos and their sexting behavior. *Cyberpsychology Behavior and Social Networking*, 17(12), 772-778.

- VAN OUYTSEL, J., PONNET, K., & WALRAVE, M. (2017). The associations of adolescents' dating violence victimization, well-being and engagement in risk behaviors. *Journal of Adolescence*, 55, 66-71.
- VAN OUYTSEL, J., PONNET, K., WALRAVE, M., & TEMPLE, J. (2016). Adolescent cyber dating abuse victimization and its associations with substance use, and sexual behaviors. *Public Health Ethics*, 135, 147-151.
- VAN OUYTSEL, J., TORRES, E., CHOI, H., PONNET, K., WALRAVE, M., & TEMPLE, J. (2017). The associations between substance use, deviant behaviors, self-reported health, and cyber dating abuse perpetration. *The Journal of School Nursing*, 33(2), 116 – 122.
- VAN OUYTSEL, J., VAN GOOL, E., PONNET, K., & WALRAVE, M. (2014). Brief report: The association between adolescents' characteristics and engagement in sexting. *Journal of Adolescence*, 37, 1387-1391.
- VAN OUYTSEL, J., WALRAVE, M., PONNET, K., & HEIRMAN, W. (2015). The association between adolescent sexting, psychosocial difficulties, and risk behavior: Integrative review. *Journal of School Nursing*, 31(1), 54-69.
- VANDERMOTTEN, C., MARISSAL, P., VAN HAMME, G., KESTELOOT, C., SLEGGERS, K., ... & NAIKEN, R. (2006). *Dynamische analyse van de buurten in moeilijkheden in de Belgische stadsgewesten*. Verkregen op 1 juni 2019, via https://www.mi-is.be/sites/default/files/documents/atlas_o.pdf.
- VYNCKE, V., HARDYNS, W., PEERSMAN, W., PAUWELS, L., GROENEWEGEN, P., & WILLEMS, S. (2014). How equal is the relationship between individual social capital and psychological distress? A gendered analysis using cross-sectional data from Ghent (Belgium). *BMC Public Health*, 14, 1-13.
- WARDLE, H., MOODY, A., GRIFFITHS, M., ORFORD, J., & VOLBERG, R. (2011). Defining the online gambler and patterns of behaviour integration: Evidence from the British Gambling Prevalence Survey 2010. *International Gambling Studies*, 11(3), 339–356.
- WEULEN KRANENBARG, M., HOLT, T. J., & VAN GELDER, J.-L. (2017). Offending and victimization in the digital age: Comparing correlates of cybercrime and traditional offending-only, victimization-only and the victimization-offending overlap. *Deviant Behavior*, 1–16.
- WIKSTRÖM, P.-O. H., & TREIBER, K. (2016). Social disadvantage and crime: A criminological puzzle. *American Behavioral Scientist*, 60(10), 1232–1259.
- YBARRA, M. L., DIENER-WEST, M., & LEAF, P. J. (2007). Examining the overlap in Internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), S42–S50.
- YU, R., MCCAMMON, R., ELLISON, N., & LANGA, K. (2016). The relationships that matter: Social network site use and social wellbeing among older adults in the United States of America. *Ageing and Society*, 36(9), 1826-1852.